Türk Dünyası
Tarih
Kültür Dergisi

Sayı #458 Fiyat ₺200.00

Mart 2025
Cilt: 77
Aylık Süreli Yayın
Issn: 1305-9769
Modem: 112483

9 771305 976901

Yücel'e Adalet

"Yücel Teşkilatı, aradan 77 yıl geçmesine rağmen büyük ölçüde bir gizlilik içerisinde tutularak aydınlanması hükümetlerce engellenmiş, unutturulmaya çalışılmıştır. Halen bu çabaları devam etmektedir. Kim unutturmak isterse istesin, biz unutturmayacağız ve bu davayı kapatmalarına izin vermeyeceğiz..."

Erdoğan Saraç

Makedonya

Prof. Dr. Turan Yazgan

Nevruz ve 12 Hayvanlı Türk Takvimi

M. Kemal Sallı

Taşkesen Baskını ve Kâzım Karabekir Paşa

Prof. Dr. Adnan Mahiroğulları

KapakMart 458.indd 1 7.03.2025 15:58:45

Millet Cevherleri / 3

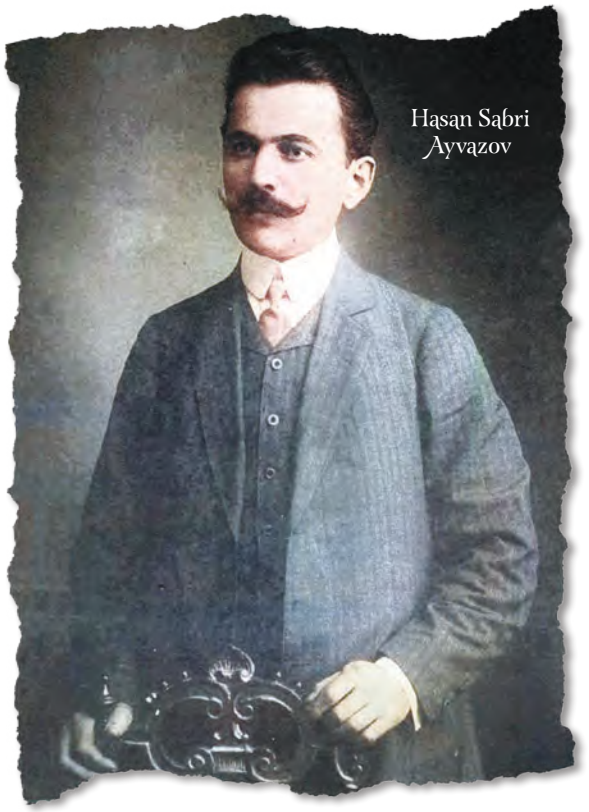

Hasan Sabri Ayvazov, tanınmış bir Kırım Tatar yazarı, çevirmeni ve gazetecisidir. Kendisi, büyük düşünür İsmail Gaspıralı'nın ilerici fikirlerinin takipçisiydi. Gaspıralı'nın 1914'te vefatının ardından Ayvazov, "Tercüman" gazetesinin yayın yönetmenliğini üstlenmiş ve bu görevi 1918'e kadar sürdürmüştür. 1917-1918 yıllarında ise hem Birinci Kırım Tatar Kurultayı'nın yayın organı hem de Kırım Tatarlarının milli demokratik hareketinin önemli bir sözcüsü olan "Millet" gazetesinin editörlüğünü de yapmıştır. Ayvazov, 1918 yılında Kırım Mahalli Hükümeti'ni Osmanlı Devleti'nde elçi olarak temsil etmiştir.

Dr. Tahir Nureddinoğlu Kerim*

Hasan Sabri AYVAZOV (1878–1938)

Bu yazı dizimizin amacı, Kırım Tatar halkının vatan mücadelesine öncülük eden şahsiyetlerini Türk Dünyasına tanıtmaktır. Vatan mücadelesi, Kırım'ın 1783 yılında Rusya'nın egemenliğine girmesiyle başlamıştır. Millî kimliğini koruma mücadelesi veren halkımız, çeşitli sürgünler ve göçler yaşamak zorunda kalsa da, hâlâ vatanında özgürce yaşayabilmenin mücadelesini vermektedir. Yazı dizimizin başında da belirttiğimiz gibi, vatan mücadelemizin ilk basılı yayını İsmail Gaspıralı'nın *"Tercüman"* gazetesidir.

Gaspıralının ana gayesi, Türk halkları arasında kültürel bir köprü oluşturmaktı. Onun çabalarıyla Kırım'da usul-i cedid (yeni usul) okullarının kurulması, halkın millî kurtuluş hareketinde önemli rol oynamıştır. Bu eğitim metodu, okullara yeni bir soluk getirmekle kalmamış, ceditçilik hareketine dönüşerek geniş bir siyasi etki alanı oluşturmuştur. Ceditçilik hareketiyle birlikte Kırım'da, atalarının millî ve dinî geleneklerini koruyan kültürel yönden iyi yetişmiş, Avrupa dünya görüşünü benimseyen aydınlarımız yetişmiştir. Bu yeni nesil aydınların hedefi, sadece halkı cehaletten kurtarmak değil, aynı zamanda onlara vatanseverlik duygusu, hak ve özgürlükleri için mücadele etme inancı vermekti. Bu hedefleri gerçekleştirmek için siyasî faaliyetlerde bulunmuşlar, halkın sesini duyuran gazeteler çıkarmışlar, hayriye cemiyetleri ve

Hasan Sabri Ayvazov

rüşdiye okulları açmışlardır. Hayriye cemiyetlerinin desteğiyle Kırım'da başarılı öğrenciler, Rusya, Türkiye, Almanya, Fransa, Mısır ve diğer ülkelerin okulla-

Tahir Kerim_Hasan Ayvazov.indd 26 7.03.2025 11:22:44

rına gönderilmişlerdir. Eğitimlerini tamamlayan bu gençler Kırım'a döndüklerinde, sosyal, siyasi ve kültürel hayatı da olumlu yönde etkileleyerek, 1917 yılında I. Kırım Tatar Parlamentosu'nu, hatta Millî Halk Cumhuriyeti'ni kurmayı başarmışlardır. *Noman Çelebicihan, Cafer Seydahmet, Hasan Sabri Ayvazov, Ablakim Hilmiy, Hüseyin Bodaninskiy, Ethem Feyzi Gözaydın, Veli İbrahimov, Abdullah Latifzade, Osman Akçokraqlı, Bekir Çobanzade, Hafız Osman Murasov, Abdurrahman Kadrizade, Yahya Naci Bayburtlı* gibi nice aydınlarımız bu süreçte siyasetçi, iktisatçı, cemaatçı, eğitimci, yazar, gazeteci gibi çeşitli roller üstlenmişlerdir. Onların faaliyetleri, hayatları, amaçları ve idealleri daima vatanda kalmak ve vatanı geliştirmek olmuştur. Bu değerlerimizin bazılarının adı bile anılmazken bazılarının mezarları dahi bulunmamaktadır.

Kırım Tatarlarının kahramanı, vatan şehidi Kırım millî marşının yazarı Noman Çelebicihan'ın dediği gibi: *"Büyük ecdadımızın mukaddes abideleri arasındayız. "Dirileri yaşatan ölülerdir", ölülerin asarıdır".* Vesilesiyle, I. Kırım Tatar Parlamentosu'nun yayın organı olan "Millet" (1917-1920) gazetesinin yazarlarını *"Millet Cevherleri"* makale serisi olarak tanıtmaya devam ediyoruz.

Bu gazete Arap alfabesiyle yazıldığından, günümüze okuyucuların istifade edilmesi zorlaşmaktadır.

Gazetenin orijinalleri Kırım ve Sankt-Petersburg kütüphanelerinde saklanmaktadır. Kırım Tatar millî basılı mirasını ve tarihini Türk dünyasına açmak amacıyla, İstanbul'daki İSAM Kütüphanesi'ne elektronik versiyonunu sunduk.

Türk Dünyası *"Tarih"* Kültür Dergisi'nin bu sayısında, faaliyetleri çok az bilinen Kırım Tatar yazarı ve siyaset adamı Hasan Sabri Ayvazov'un *"Millet"* gazetesinde yayınlanan ve günümüz Türkçesine aktarılan ve *"Millet"* gazetesinin çıkış maksadını anlatan bir makalesini ve biyografisini sunmaktayız.

H. S. Ayvazov'un makalesinin metinleri günümüz Türkçesine uyarlandı.

> "Büyük ecdadımızın mukaddes abideleri arasındayız. "Dirileri Yaşatan Ölülerdir", "Ölülerin asarıdır".
>
> NOMAN ÇELEBİCİHAN

H. S. Ayvazov 1878 yılında Kırım'ın Alupka köyünde doğdu. İlköğrenimini köy mektebinde ve yerel medresede tamamladı. 1897-1904 yılları arasında Kırım'ın köy okullarında öğretmenlik yaptı ve daha sonra İstanbul'da özel dersler alarak bilgisini geliştirdi. 1905-1907 yılları arasında Bakü'de *"Hayat", "Füyuzat",* 1906 yılında ise Kırım'ın Karasubazar şehrinde *"Vatan Hadimi"* gazete ve dergilerinde edebi ve politik eserlerini yayınladı ve aynı zamanda editörlük yaptı.

1909 yılında Çarlık rejimine karşı yaptığı faaliyetler nedeniyle Kırım'dan sürgün edildi. Moskova üniversitelerinden birinde Doğu Dilleri bölümünde ders verdi.

1913 yılında Bahçesaray'da *"Tercüman"* gazetesinin yayınlanmasında katkıları oldu. İsmail Bey Gaspralı'nın vefatından sonra da gazetenin baş editörlüğünü üstlendi. 1917-1918 yıllarında Akmescit'te *"Millet"* gazetesini çıkardı. Aynı dönemde bir süre Kırım Tatar Milli Kurultayı başkanlığını yaptı. 1920'li yılların ikinci yarısında Kırım Yeni Alfabe Komitesi'nde çalıştı ve *"Közaydın"* dergisini yayınladı.

1938 yılında *"milliyetçilik"* suçlamasıyla kurşuna dizilerek idam edildi.

H.S. Ayvazov'un siyasi ve edebi faaliyetleri yaklaşık 1890'lı yıllarda başladı. İlk yazıları Türkiye'deki *"Müvazene"* ve *"Türk"* gazetelerinde yayınlandı. Siyasi makaleleri ve edebi eserleri *"Hayat", "Vatan hamidi", "Millet", "Yeni Dünya"* gazetelerinde ve *"Yeşil Ada", "Okul İşleri", "İleri"* gibi dergilerde basıldı.

Bazı makalelerini "Aksaçlı", "Cahit Halif", "H.S.", "H." gibi mahlasla ve kısaltmalarla yazdı.

Tahir Kerim_Hasan Ayvazov.indd 27 7.03.2025 11:22:45

Tuttuğımız Yol

Millet 1917 No. 1. Haziran 27

Bugün, Kırım yarımadasının siyasiy merkezi olan Akmescitte "Millet" namı ile açmaya muvaffak olduğımız bayrağın üzerinde mühterem şair Fikretin şu sözleri yazılmıştır:

"Millet yolu, hak yoludır – tuttuğımız yol!..". İşte, kerek bayrağımızın isminden ve kerek bayrağımız üzerinde yazılmış şiarımızdan dahi anlaşılacağı üzere "Millet" her şeyden ziyade millete, milliyete hızmet etmeyi, kendisine emel ve ğaye-i ittihaz eylemiştir. Binaenaleyh, millet her şeyden evvel umum kırımtatarnın siyasiy, ictimaiy, iktisadiy, ilmiy ve edebiy hastalıklarını, dertlerini açmaya, bunların eyileşmesine çareler, merhemler bulmaya, milletimizin diger milletlerden keri ve aşağı kalmamasına elinden keldigi kadar çalışmaya karar vermiştir.

"Millet" kendi milletinin hukukını, menafini, namusını ve hatta müdafaa içün nerde olursa olsun, her zaman doğruya doğru, eğriye eğri demekten çekinmeyecek, milletine (kimin tarafından olursa olsun) edilen haksızlıklara karşı köküs kerecektir. "Millet"çiler "Millet"in açtığı millet ve hak yolundan zerre kadar ayırılmayarak oğrayacakları her türlü müşkülâta, küçlüklere, manialara açık alınları, pak niyetleri, temiz vicdanları ile karşı turup, haklarında edilecek taarruzlara hak işleriyle cevap verecek. O yolun nihayetine varmak içün (icap ederse) "Ölüm var, ayrılık yok", deye millet ve hak yolunda ölmeyi de kendisine büyük bir şan ve şeref addedecektir.

Umum Kırımtatarlarının 25 Mart'ta sayıldığı genç simalardan teşkil eden ve kendi milletinin saadetine hızmet edecegine iman ve kendi oğurlarında ölmeye bile ant ettigi fikirlerini halk arasına serpmek ve kırımtatarnın kendisine yükledigi ağır ve büyük vazifeyi hakkı ile icra edebilmeyi boynuna alan Kırım Müslümanları İcra Komitesi milleti keçmişimiz, halımız ve kelecegimizden haberdar etmek, onu yakında açılmasını bekledigimiz Devlet Kurultay Meclisine olacak intihaplar, hazırlıklar ve keçirmekte olduğımız siyasiy fikirler ve ceryanlar ile mümkün olduğı kadar tanış etmek emeliyle bugün millete "Millet" namında bir gazeta takdim ediyur.

"Millet" matbaası ve gazetası hakkında millete hitaben neşir edilmiş hitapnamede dahi yazıldığı kibi, Kırım İcra Komitesi siyasiy hayatta her şeyden evvel Tatar milletinin saadetini temin, umum müslümanların hukukını müdafaa etmeyi ve bunun içün de Rusiyedeki hürriyet dostları ile el ele vermeyi kendisine nasıl bir borç add etmiş ise, naşir-i efkârı olan "Millet" gazetası da her şeyden mukaddem serbestlik dostları ile beraber Rusiyedeki milletlerin saadetlerini temin eden, hürriyetin yaşamasında ve hür Rusiyede yaşayan Tatar milletinin

Tahir Kerim_Hasan Ayvazov.indd 28 7.03.2025 11:22:47

Abrüşeid Mediyev ve Hasan Sabri Ayvazov

milliy emellerinin tirilmesine, yaşamasına çalışacak ve bütün müslümanların şimdiye kadar kördükleri ve bundan sonra körecekleri haksızlıklara, zulümlere karşı da hakikiy sada-yı vicdaniyesini yükseltecektir.

Kırım İcra Komitesi bu maksatlarına erişebilmek için taassuptan salim ve azade olan hakikiy dine, hayal ve fantaziyalardan uzak olan hakikiy siyasiy fırkalara nasıl kolunı uzatıyursa, "Millet" gazetası da kendi sahifelerinde yalınız hakikiy din hükümleri, hakikiy siyaset emelleri yaşatacaktır.

Kırım gençligi şimdiye kadar siyasiy ve ictimaiy hayatta nasıl yalınız maksat ile, emel ile oğraşakelmiş ise, bugün onun mürevvic-i efkârı olan "Millet" gazetası sahifelerinde dahi şahsiyet hakkında hiç kalem yürütilmeyerek, ancak hakikatı meydana çıkarıcı fikir mübarezesi yaşatılacaktır...

Kırım gençliginin tercüman-i efkârı olan "Millet" gazetasının emellerinden biri de – Kırımın her karış yeri âbâ ve ecdadının kanı ile yoğurıldığı, her taşnın altında ceddlerinin, dedelerinin, babalarının mezarı bulundığı halda topraksızlık yüzünden bir çok senelerden beri açlıklar, sefaletler, yoksuzlıklar ve mahrumiyetler içinde çekişen Kırımtatarına toprak aldırmaya ve bu topraklar üstünde bugünki kibi kansız, zayıf, fakır, sararmış, solmaya yüz tutmuş bir millet degil, belki kanlı, canlı, diri, dinç, sağlam, nurlu, kaviy bir nesil yetiştirmeye çalışmaktır.

Bundan maada, "Millet" keçmişinin parlak, şanlı tarihinden münasebet ve alâkası kestirilmiş milletini şanlı mazisiyle tanış etmek ve çok zamandan beri kesilmiş bulunan münasebet ve alâkasını tecdit eylemek içün felyeton süretinde edebiy, milliy hikâyeler, Kırım tarihine ait vesikalar dahi derc edecektir.

Elhasıl, "Millet" mensüp olduğı milletinin tam manası ile bir millet olması içün ne yapmak lâzim ise onların hepsini yapmaktan keri turmayacak. Milletnin her hususta ilerileyup yükselmesi, tekâmül ve tealiy etmesine, şimdiye kadar kendilerine hürmet ettigi başka milletler tarafından kendisinin de hürmet körmesine var kuvvetiyle çalışacaktır.

Bütün bu işleri yapmak, bütün bu emelleri canlandırup yaşatmak içün "Millet"çilerin istinat ettikleri, kendisine dayandıkları kuvvet ancak millettir… Bu halda millet ve millete hızmet içün bugün Kırımın siyasiy bir merkezinde siyaset ceryanları ve inkılâp dalğaları arasında dünyaya kelen "Millet"in halk ve milletimiz tarafından hüsn-i süretle karşılanup büyük bir rağbetle okunacağına hiç şüphe etmeyurız… Çünki "Millet" de, "Millet"çiler de, "Millet" matbaası da milletintir.

Yaşasun "Millet"i yaşatacak milletimiz!

Düzeltme

*** 456 Ocak 2025 Şubat sayımızdaki Millet Cevherleri /2 Dr. Tahir Nureddinoğlu Kerim'e ait Numan Çelebicihan (1885-1918) adlı makalede 42. sayfasındaki spot kısmında Cafer Seydahmet'e ait bilgiler sehven yazılmıştır.**

*** 456 Ocak 2025 Şubat Derginin içindekiler kısmında N. Çelebi Cihan'ın ölüm tarihini 1918 senesi yerine 1919 sehven yazılmıştır.**

dipnot

*** Bağımsız Araştırmacı, Kırım, Simferopol;**
e-posta: tairkerimoff@gmail.com

Tahir Kerim_Hasan Ayvazov.indd 29 7.03.2025 11:22:56